

JÁN STANISLAV

(12. 2. 1904 — 29. 7. 1977)

Ztráta, která postihla slovenskou jazykovědu a slavistiku smrtí jedné z jejích výrazných postav posledních desetiletí, bude ještě dlouho na Slovensku pociťována. Rozsah a mnohostrannost Stanislavovy publikační a pedagogické činnosti musí budit obdiv a skýtá objektivní obraz o tom, jak významný byl jeho přínos pro obor, jemuž s nadšením a nesmírnou pracovitostí zasvětil svůj život.

Ján Stanislav se narodil v Liptovskom Jáne, maturoval v Liptovskom Mikuláši. Po studiu slavistiky a romanistiky na filosofické fakultě pražské university doplňuje svoje znalosti v evropských centrech slavistiky v Paříži, v Krakově, v Lublani. Po návratu se stává asistentem u vynikajícího slavisty M. Weingarta na Karlově universitě v Praze, kde se r. 1934 habilitoval pro srovnávací slavistiku a staroslověnštinu. Roku 1936 se stává mimořádným, roku 1939 řádným profesorem na filosofické fakultě v Bratislavě, kde působil až do konce života. Zastává řadu akademických a vědeckých funkcí (člen korespondent SAV, ČSAV, člen Čs. komitétu slavistů), dostává se mu řady poct a vysokých vyznamenání.

Jeho vědecká a pedagogická dráha začíná v době, kdy rozvíjející se slovenský kulturní život potřebuje množství filologicky vzdělaných sil. Ze stovek posluchačů se za jeho odborného vedení stávají kvalifikovaní odborníci, učitelé a kulturní pracovníci. Tato široce zaměřená pedagogická činnost ovlivňuje i jeho badatelskou orientaci. Přestože byl pokud jde o odborné vzdělání spíše slavista v jagičovském slova smyslu, věnuje podstatnou část svého vědeckého úsilí slovakistice. Jeho první práce na poli slovenské jazykovědy jsou dialektologické příspěvky k historii slovenských nářečí (*Striednice za praslovanské e v nářečiach východnej tretiny Liptova*, 1927). Nejdůležitější jeho dialektologickou prací je průkopnické dílo *Liptovské nářečia* (1932). Tato faktograficky nesmírně bohatá monografie, zpracovaná metodou jazykového zeměpisu s ohledem na jinoslovanské paralely, slouží dodnes mladší generaci slovenských dialektologů jako odrazový můstek. Málo citována, ale zvláště u studentů ceněna a oblíbena byla jeho *Československá mluvnica* (1938), především její historická část. Zajímal se i o aktuální otázky moderní slovenštiny, zvláště o slovenskou ortoepickou problematiku (*Slovenská výslovnosť*, 1953, *Kultúra slovenského hovoreného slova*, 1955).

Převážnou část svého badatelského úsilí vynaložil na výzkum vývoje a dějin slovenského jazyka. Pohnutky a záměry průkopníků spisovné slovenštiny se pokusil osvětlit ve studii k vzorné edici jejich díla (*K jazykovednému dielu Antona Bernoláka*, 1941). Těžisko jeho práce je však v monumentálním díle *Dejiny slovenského jazyka* (I., *Úvod a hláskoslovie*, 1956; II., *Tvaroslovie*, 1958; III., *Texty*, 1957; *Slovenská historická gramatika IV., Syntax*, 1962). Tato první rozsáhlejší materiálově dobře fundovaná práce z dějin slovenštiny přihlíží nejen k vývoji spisovného jazyka, ale i nářečí a hledá všeslovanské kontexty.

Ke své původní orientaci na slavistiku a paleoslovenistiku se dostal v nemalé řadě studií, pojatých často širě kulturně-historicky. Nebál se dotknout některých ožehavých otázek (kontakty slovensko-jihoslovenské — *Problém juhoslovenských prvkov v strednej slovenčine*, 1933, *Najstaršie styky Slovákov s južnými Slovanmi*, 1948 — sféra působnosti cyrilometodějské misie, aj.), i když si byl vědom toho, že jeho názory vyvolají polemiku, ba nesouhlas. Slavistickou paralelou k jeho dějinám slovenštiny je jeho historicko-toponomastické dílo *Slovenský juh v stredoveku I—III*, (1948), v němž se pokusil rekonstruovat jižní hranici slovenského osídlení. Přes četné kritické ohlasy zůstává tato práce důležitým pramenem pro studium středověkého slovanského osídlení střední Evropy. Paleoslovenistické studie se týkají především velkomoravského období. Po filologických pracích z prvního období jeho publikační činnosti (*Doterajšie výskumy o Frizinských pamiatkach*, 1932; *Datív absolútny v starej cirkevnej slovančine*, 1933; *Dnešný stav otázky československých prvkov v staroslovienských pamiatkach*, 1933; *Ze štúdia slovanských osobných mien v evanjeliu cividalskom*, 1947) přechází ke kulturně-historické problematice cyrilometodějské z hlediska slovenského. Širšímu čtenářskému publiku na Slovensku byly určeny jeho překlady staroslověnských *Životů Cyrila a Metoděje* (1933, druhé vydání 1934, třetí 1950), i pro odborníky pak řada dalších studií, dokazujících vyspělost slovenské kultury již za velkomoravského období, vlivy cyrilometodějské misie na vývoj slovenské národnosti a roli velkomoravských tradic v dnešním slovenském kulturním životě (*Pribinovi velmoži*, 1939—40; *Slovienska liturgia na Slovensku a sídlo Metodovo a Gorazdovo*, 1940—41; *K otázke účinkovania Cyrila a Metoda na Slovensku*, 1943; *Slovanská myšlienka v cyrilometodějských prameňoch*, 1945, aj.). Ve všech svých paleoslovenistických pracích se na konkrétním materiále snažil dokázat tézi, že existují slovakizmy v jazyce a kultuře staroslověnské a naopak. O té otázce pojednává jeho práce *Problém slovakizmov v staroslovienských (staroslovanských) pamiatkach* (Slovo 24, 1974).

Ve stručné vzpomínce na Jána Stanislava není možno uvést, rozebrat a zhodnotit jeho velice rozsáhlé dílo. Nejdůležitější jsme uvedli, podrobný rozbor a hodnocení zůstává vyhrazeno některému z jeho četných žáků a jistě neuplyne dlouhá doba, než se tohoto záslužného úkolu některý z nich rád ujme. Vždyť téměř celá dnešní slovakistika na něho vzpomíná a váží si ho jako vzorného učitele, laskavého a tolerantního člověka s širokým kulturním a vědeckým rozhledem. Odešel velký Slovák a Slovan, praktik a teoretik, učitel a vědec v tom nejlepším slova smyslu, osobnost, jíž zůstane v dějinách slovenské i slovanské jazykovědy navždy vyhrazeno jedno z míst nejčestnějších.

Josef Vintr

SLOVO

27

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG INSTITUTA U ZAGREBU

ZAGREB 1977

S L O V O

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG INSTITUTA
»SVETOZAR RITIG«

Izlazi 1 put godišnje

UREDNIŠTVO: 41103 ZAGREB, DEMETROVA 11

BR. 27

Urednički odbor:

ANICA NAZOR,
MARIJA PANTELIĆ, JOSIP TANDARIĆ

Glavni i odgovorni urednik:

ANICA NAZOR

Korektori:

ALOJZ JEMBRIH, JASNA VINCE

Tisak: Štamparski zavod »Ognjen Prica«, Zagreb, 1978.